

2016

Helsinki-rapsodia

PEKKA SAURI

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä-EiKaupallinen-EiMuutoksia 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä.
Tarkastele lisenssiä osoitteessa <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Saatteeksi

Iän karttuessa nousevat yhä varhaisemmat muistikuvat yhä kirrkaampina mieleen. Tämän Helsinki-rapsodiaksi nimeämäni tekstin tapaukset sijoittuvat enimmäkseen 1950-luvun lopun Lauttasaareen, mutta muitakin kotikaupungin paikkoja ja kuvia nousee väistämättä näyttämölle. Toivon näistä katkelmista koituvan jotakin iloa, ehkä haikeuttakin, kaikille Helsinkiä rakastaville ja menneitä, iäti saavuttamattomia aikoja tuokioittain kaipaaville. Kiitos kaikille yhteisistä hetkistä, yhteisistä muistoista.

Kaupungintalolla joulukuulla 2016

Pekka Sauri

I

Ensimmäinen televisio oli Romun Jukan perheellä.

Jukan äiti konttasi eteisessä vastaan tukka silmillä roikkuen, luuttusi rätilä lattiaa polviin asti ulottuvissa löysissä beigenvärisissä alushousuissa, lahkeissa oli kuminauhat jotka tekivät reunat ryppyisiksi. Se mörähti meille, että böö. Meitä ei kai tarvinnut sen enempää noteerata eikä ujostella, oltiin neljän vanhoja. Jukan isällä oli pitkänokkainen Bedford-merkkinen kuorma-auto, jossa oli kiiltävällä pellillä vuorattu lava. Kesähelteellä pelti poltti paljaita jalkoja niin että piti koko ajan hyppiä, ei voinut seistä hetkeäkään paikallaan. Jukan isä parkkeerasi Bedfordin Isokaaren kerrostalojen väliselle rakentamattomalle aukealle, siinä oli mäntyjä ja niiden takana metsää ja metsän takana Myllykallio, joka oli lapsille kartoittamaton erämaa.

Romun perheen televisiossa oli pikkuruinen kuvaruutu, ja

Tesvision uutisissa kerrottiin, että Amsterdamissa oli ollut maanjäristys, mutta ei kai Amsterdamissa mitään maanjäristystä voinut olla. Tämä sekoittui lapsen mielessä Danny Kayen Iloinen Amsterdam -lauluun, jota välillä soitettiin radiossa. Oli paljon sellaista, mistä ei voi vanhemmiten olla varma, oliko se totta vai unta vai kuvitelmaa vai varta vasten keksittyä tarinaa, jolla yritti saada kuulijoissa vaikutusta aikaan. Mitä vanhemmaksi käyn, sitä vakuuttuneemmaksi tulen siitä, että tämä kuvaa yleisesti ottaen kaikkea ihmisen elämää. Sekin mitä ei ole varsinaisesti itse kokenut mutta josta on kuullut jonkun kertovan, jonkun sellaisen joka on kuullut sen joltakulta joka on itse sen hänelle kertonut, se kaikki sotkeutuu päivien, öiden, unen ja valveen, viikkojen ja vuosien herkeämättömässä tehosekoittimessa suureksi hahmottomaksi versioiden ja tarinoiden ja uskomusten taikinaksi, joka venyy ja virttyy mahdottomaksi kenenkään varmistaa ja todistaa.

II

Uimaan opeteltiin Alaskan rannassa. Sinne pääsi Isoltakaarelta alas Kajavatietä pitkin. Alaska oli kivikkoinen ja kengittä hankala ranta, mutta jostain syystä me pojat uitiin mielummin siellä kuin parisataa metriä itään päin Kasinan rannassa. Tyttöjä en muista tässä yhteydessä ensimmäistäkään. Se oli oikeasti Kasinon ranta, mutta kutsuttiin sitä Kasinaksi kun ei tiedetty mikä Kasino oli. Se oli hieno hiekkaranta, ihmiset levittivät sinne vilttejä ja söivät eväitään voipapereista. Alaskassa oli enemmän kiviä ja vähemmän väkeä ja vapaampaa olla ilman kenenkään vahtimista. Kun heitti kädet eteen ja liukui Suomenlahden pintaa pitkin ja uskalsi avata silmänsä veden alla, näkyi himmeä vihreänruskea vesi kuin ei olisi vielä maailmaan syntynytkään ja kivikkopohja, pieniä hiukkasia, ehkä planktonia tai siitepölyä tai hiekkaa liikkui ylhäältä siivilöityvissä auringon hyväntahtoisissa säteissä.

Kauempana lahdella oli saaria, Tiiraluoto ja Nahkahousut, jonka nimeä ihmeteltiin ja naureskeltiin. Nimen arvoitus ei

koskaan selvinnyt. Joskus käänneltiin pohjan kiviä ja löydettiin kivisimppuja ja kivenuoliaisia, jotka pyrähtivät karkuun niin että vain pieni mutapyörre jäi jäljelle.

Aurinko tuntui aina paistavan, ja aina oli kesä. Isä lähti töihin popliinitakissa ja lierihatussa ja paksunahkainen salkku kourassa, katsoin keittiön ikkunasta kuinka se ilmestyi alhaalla pihalle ja käveli parikymmentä metriä hiekkakäytävää eteenpäin, ja kääntyi sitten vilkuttamaan ylös ikkunaan päin. Se näytti pönäkältä ja tärkeältä keski-ikäiseltä patulta, vaikka oli juuri ja juuri kolmenkymmenen. Kuvittelin ja pelkäsin, että aikuisena näyttäisin samanlaiselta ja että siihen ei kuluisi montakaan vuotta, ja siinä sitä sitten oltaisiin. Sillä oli vankkaraamiset silmälasit, jotka näyttivät antavan ihmiselle enemmän arvovaltaa kuin olikaan, tai vaikei olisi ollutkaan. Joinakin iltoina isä otti minut mukaan hieroja Ikoselle, joka piti vastaanottoa jossakin Länsiulapanniemen kesämajassa. Ikonen oli Karjalan evakko, jolla oli ruudullinen leninki ja valkoinen esiliina. En tiedä, asuiko Ikonen siinä mökissä vakituisesti. Asuntopulasta puhuttiin. Mistään historian tapahtumasta ei

ollut kulunut kovin kauan. Jotkut puhuivat vielä, kuinka Lauttasaarentien ja Gyldenintien risteyksessä joku oli ampunut puna-armeijan kapteeni Belovin Porkkalaan matkanneen kuormaston päältä marraskuussa 1944, eikä syyllistä ollut koskaan löydetty vaikka valvontakomissio oli kuinka uhkaillut ja vaatinut vanhaa Paasikiveä hotelli Torniin kuulemaan hirmuisia ukaaseja. Joku tunsi jonkun, joka oli ollut Isolla Roballa kioskissa syksyllä 1942, kun yksi ainoa venäläinen pommikone oli pudottanut yhden ainoan pommin Yrjönkadulle ja tappanut viisikymmentä elokuvateatterista suojaan pyrkinyttä koululaista. Silpoutuneita ruumiita oli nostettu pressulla katettuun armeijan kuorma-autoon, ja mustavalkoisessa valokuvassa makasi nainen jonka jalka oli leikkautunut suorassa kulmassa polvesta irti.

Vieläkin kamalampia tarinoita oli: olympiakesänä oli saarella sattunut tahallaan sytytettyjä tulipaloja, kunnes Lauttasaarentien varresta tehtaan lastauslaiturilta löydetty irti leikattu ihmisen pää, ja syylliseksi oli löydetty joku holtiton, toimeton mies, jolla oli ollut rikostaustaa.

Paasikiven kuolemasta ei ollut Alaskanrannan uimakesänä kuin puolitoista vuotta, Sibeliuksen kuolemasta ei täyttä vuottakaan. Jälkeenpäin kävi ilmi, että toinen hieno säveltäjä Heino Kaski oli kuollut tasan samana päivänä.

Vuorenpeikkojen iltasoitto, Pankakoski, Yö meren rannalla.

Hänestä ei monta nekrologia varmaankaan julkaistu.

Kohtalon kirvelevää ivaa, voisi sanoa. Kiistanalainen maalaisliittolainen poliitikko nimeltä Urho Kekkonen oli talvella 1956 valittu yhdellä äänellä tasavallan presidentiksi.

Olin piirtänyt kaksivuotiaana ruutupaperille laatikon jonka alla oli kaksi pyörää. Kun oli kysytty mitä piirustus esitti, olin sanonut että ”Kekkonen ajaa autoo”. Vieläkin arvuutellaan sen ratkaisevan äänen antajaa. Spekulaatioita särvittää sekin, että vähän presidentinvaalin ratkeamisen jälkeen yksi valitsijamiehistä, Penna Tervo, kuoli auto-onnettomuudessa palatessaan Hämeenlinnasta katsomasta paikallisen Pallokerhon jääkiekko-ottelua. Mutta enhän minä tästä silloin mitään tiennyt.

III

Kun opin nelivuotiaana lukemaan, erikoiset sanat alkoivat heti kiehtoa. Automerkit olivat erikoisia sanoja jos mitkä. Katselin silmä kovana Isokaarta pitkin kulkevaa liikennettä. 1950-luvun lopulla autoissa oli paljon enemmän vaihtelua kuin nykyään. Tuulitunnelitiede saa tällä vuosituhanella kaikki mallit näyttämään aerodynamiikan nimissä samanlaisilta. Kaksitahtimoottori oli silloin yleinen voimanlähde ja pakoputken röpinä sen mukainen. Kaikenkarvaisia, merkillisen nimisiä automerkkejä oli leegio. Niistä ylivoimainen osa on tänään vain kaukaista historiaa. Jostakin syystä ne alkavat taas kohota mieleen, yksi toisensa perästä, myöhäiskeski-ikää hiertämään. Goliath, Zwickau, Gutbrod, EMW (Eisenach Motorenwerke) – kun Länsi-Saksan puolelle jääneellä BMW:llä oli sinivalkoinen logo, DDR:läisellä EMW:llä se oli punavalkoinen. Taksiautojen merkkikirjo oli kaikkein erikoisin. Iloisesti sekaisin vastasivat taksitilauksiin valtavat amerikkalaiset laivat leveine astinlautoineen, Hudsonit ja Chryslerit ja Oldsmobilet ja Dodget ja Nashit, ja

neuvostoliittolaiset Moskvitshit ja Volgat ja Pobedat. Puolassa valmistettiin Pobedaa, jonka nimi oli Warszawa. Harvinaisempia olivat saksalainen Borgward Hansa, ranskalaiset Panhard ja Ford Vedette ja Simca ja tsekkiläinen Tatraplan, joka näytti futuristiselta avaruusalukselta. Olisitpepa nähneet, voi luoja. Englantilaiset valmistivat niin ikään mitä kummallisimpia autoja. Äidin suosikki oli Jowett Javelin, jota hän kutsui aina humoristisesti nimellä ”Javet Jetsulleen”. Isän jollakin pomolla Telamaalla oli käsittämättömän suuri Armstrong Siddeley, jota hän ei saanut pysäköidyksi kunnialla mihinkään, mutta ei kunniallisesta pysäköinnistä siihen aikaan niin kovin tarkkaa lukua pidetty. Mahtoiko mitään pysäköinninvalvoja ollakaan, ja poliiseilla oli varmasti muutakin tekemistä. Takseilla ja muilla ammattikäytössä olevilla autoilla, paketti- ja kuorma-autoilla, oli rekisterilaatan ympärillä oranssi reunus. Miksi siitä luovuttiin? Se oli niin kaunis. Itäsaksalainen IFA oli yleinen merkki, sitä näkyi eräänlaisena farmariversiona, jossa oli takana ikkunaton koppi. Yks Markkasen Eero ajelutti meitä yhtenä ikävänä ja sateisena päivänä ympäriinsä Helsingin

maalaiskunnan Hämeenkylässä ja takaisin, ei nähty sieltä kopista mitään, heittelehdtiin pitkin seiniä, pakokaasua tuli sisään niin että pelättiin tukehdutaanko. Punaisia kolmipyöräisiä Messerschmittejä näki myös. Niihin mentiin sisään kääntämällä muovinen kuomu saranaa pitkin sivulle. Kovin lihava mies ei olisi niihin mahtunut. Ja italialainen Fiat Multipla, johon taas mentiin sisään avaamalla auton etuseinä ja tuulilasi pois tieltä. Mummolassa kun käytiin Ukko-Pekan tai Riston vetämällä junalla, Hämeenlinnan asemalta meidät haki lommoposkinen taksimies Sibakov, Kyyrölän evakko, komea harmaa koppalakki päässä. Sibakovilla oli ensin valtava Hudson Hornet, josta siirtyi sitten mystisesti tuiki tavalliseen Pobedaan. Muistan pettymykseni tästä. Yhtä radikaalin muutoksen teki luokkatoverini Kimmon isä: vuosimallin 1939 näyttävä, viistoperäinen Chevrolet vaihtui pikkuiseen saksalaiseen Goggomobiliin.

Lauttasaaren ajoivat liikennelaitoksen siniset bussit linjoilla 23 ja 24. Lauttasaaren silta oli niin heikossa kunnossa, että sillä oli painorajoituksia, ja bussienkin piti olla tavallista

kevyempiä. Volvo/Valmet. Aina välillä silta nostettiin pystyyn, kun Salmisaaren voimalaitokselle piti tuoda laivalla kivihiiltä. Se näytti dramaattiselta, kuin puoli maailmaa olisi nostettu 90 asteen kulmassa pystyyn taivasta vasten. Mutterikahvilan luota katsottuna se peitti näkyvistä Alkoholiliikkeen valtavat punatiiliset rakennukset sillan vasemmalla puolella ja Nokian rumemman kaapelitehtaan sillan oikalla puolella, Tammasaaren laituria vasten.

IV

Maailma tuntui kaikesta käsittämättömyydestään huolimatta turvalliselta ja luotettavalta. Aikuisten huolet olivat aikuisten huolia, ja ne tihkuivat lopultakin aika harvoin meidän lasten elämää häiritsemään. Keltaiset ja punaiset ja vihreät nallekarkit maksoivat Elannossa markan kappale.

Maitokaupassa myytiin maitoa asiakkaan omiin kannuihin, ja voita leikattiin asiakkaan haluama palanen ja käärittiin voipaperiin. Länsiväylän ja Lapinlahden sillan rakentamista ei vielä ollut aloitettu. Myllykallion pohjoispuolella kulki Lauttasaarentie, sen toisella puolella oli Pyrkän urheilukenttä ja puinen hyppyrimäki. Kesällä kiivettiin Myllykalliolle katsomaan lentonäytöstä, matalalla lentävien koneiden isot mäntämoottorit jyllisivät, ja pidin isää kädestä kun pelotti. Oli kuumailmapallokin, varmaan ensimmäinen Suomessa, tai näin sanottiin.

Elämän jokainen päivä oli jonkinlainen iso tai pieni ihme, maailma tuntui koko ajan kaatuvan eteenpäin sokean

luottavaisesti, kaikki ongelmat oli tehty ratkaistavaksi, toinen maailmansota miljoonien mätänevien ruumiiden röykkiöineen, Hiroshimoineen ja Buchenwaldeineen ja Nagasakeineen ja Nankingeineen ja Majdanekeineen ja Bergen-Belseneineen olivat jossain lähellä, mutta koko ajan kauempana, eikä niistä kyselty eikä puhuttu. Kaikki opiskelijat vedettiin koukkupäisellä kepillä julkiselle sektorille töihin ehdittyään hädin tuskin valmistua. Kun lukemaan opittuani yritin mennä viltin kanssa pihanurmikolle lukemaan nimimerkki Ollin (Väinö Nuorteva, 1889-1967) sotavuosilta kirjahyllyyn jäänyttä propagandapakinakokoelmaa ”Vot, Iivana”, isä sanoi jotenkin vaivautuneena, että ehkä olisi kuitenkin parempi ottaa pihalle mukaan jokin toinen kaunokirjallinen teos kuin tämä.

V

Keväällä meidät vietiin katsomaan jäidenlähtöä Vanhankaupunginkoskesta. En tiedä miten sinne pääsimme, meillä ei ollut omaa autoa ennen kuin olin koulussa. Ehkä ajoimme sinisellä bussilla tai kuutosen ratikalla Hämeentien päättärille ja kävelimme loppumatkan sieltä. Nojasimme ruosteiseen kaiteeseen ja katsoimme, kun jäälohkareet murtuivat ylhäältä joesta putouksen reunan yli rysähtäen ja porskahtaen alas Vanhankaupunginlahden ruskeavaahtoiseen sulaan. Tämä oli juuri se keinotekoinen pohjapato, jonka purkamista nyt valtuutettu Relanderin valtuustoaloitteilla vaaditaan vaelluskalojen vapaan, kammitsoimattoman nousun helpottamiseksi ylös Vantaanjokeen. En osaa ottaa asiaan objektiivista kantaa, kun tämä vuolas lapsuudenmuisto on yhä niin voimakas ja vastaanlausumaton. En tiedä kuinka monella vastuullisella ja uskotulla päättäjällä on tällaisia asioita, joissa jokin primitiivinen alkuelämys hämmentää rationaalisen ajattelun selittämättömäksi ja perustelemattomaksi betonipuuroksi,

joka vaivihkaa jähmettyy lopulliseen ja järkähtämättömään muotoonsa. Siihen aikaan koko Helsinki otti talousvetensä tästä samasta Vantaasta, ja kloori haisi metrin päähän kun vesihanana käänsi auki.

VI

Kävelen äidin kanssa kadulla Lauttasaaren sillan korvassa vastapäätä Mutterikahvilaa. En tiedä miksi siellä kävelemme, ehkä odotamme bussia. Vastaan tulee vanha rouva, jolla on mustat vaatteet ja päässä musta hattu, jossa on jotain harsoa. Pitkä takki ulottuu melkein maahan asti, vaikka on lämmintä.

Rouva pysähtyy, napsauttaa käsilaukkunsa auki ja ottaa sieltä pienen esineen, jonka antaa minulle. En muista, sanooko hän mitään. Jää ystävällinen tuntu. Vanha rouva jatkaa matkaansa Pohjoiskaaren kulmaan päin. Katson esinettä kädessäni: se on sinertävästä lasista tehty pikkuruinen elefantti, jonka toinen syöksyhammas oli katkennut. Puristan sitä lujasti nyrkissäni kotiin asti. En tiedä, mistä tämä kaikki nyt tulee mieleen. Ehkä tällä iällä oma elämä alkaa näyttäytyä lähinnä menneisyytenä, josta yrittämättä nousee tietoisuuteen syvälle hautautuneita kuvia ja kokemuksia. Yksi kuva ja kokemus vapauttaa toisen, yhä varhaisemman. Ja mitä kaikkea ihmisen pitäisi

elämässään saada aikaan, suorittaa ja kokea. Ja riittääkö mikään, ja onko lopulta lupa irrottaa otteensa ja lakata tavoittelemasta. Ehkä se pieni lasinen elefantti oli yhden elämän Rosebud, johon jälkikäteen latautuu koko taival kaikkine toteutuneine ja toteutumattomine haaveineen. Sekin katosi sitten jossakin muutossa, ehkä suorastaan heitettiin vakaasta harkinnasta siivottaessa pois tarpeettomana rihkamana.

VII

Luulin parivuotiaana, ehkä kolmenkin, että Taivaan Isä näytti samalta kuin ne Rautatieaseman graniittihahmot, jotka pitävät käsissään isoja pyöreitä lyhtyjä, ovatko ne Emil Wikströmin veistämiä. Rautatieasemalla oli ollut suuri tulipalo kesällä 1950, ja laitureiden katokset olivat romahtaneet alas. Paljon ihmisiä oli kerääntynyt seuraamaan sammutustöitä. En ollut syntynyt silloin, mutta vanhemmat olivat saaneet tuttavaltaan lahjaksi omistuskirjoituksella Helsingin palotoimen historian, jota myöhemmin luin tarkkaan. Opin ulkoa kaikki Helsingin palopäälliköt. Söderström, Waenerberg, Wasenius (päällikkönä 45 vuotta), Bergström, Pesonen, Sundquist (sai kallovamman Tilgmannin painotalon räjähdyksessä 1960 ja kuoli siihen myöhemmin), sittemmin Lyly, Alho, Lehtokangas, Wecksten. ”Kaupungissa syttyi tulipaloja tämän tästä, mutta muista todellisista tuhopaloista ei ole tietoja ennen kuin vuoden 1634 syksyllä. Silloin sattuneessa palossa pääsi tuli leviämään laajahkole alueelle polttaen kaikkiaan 19 taloa

täydellisesti, ettei nurkkaakaan jäänyt jäljelle.

Tuhoutuneiden talojen omistajien joukossa mainitaan Puna Henrik, Niilo Seppä, Lottas-Olavi, Henrik SoMiess (Suomies) ja Jussin vaimo.”

VIII

Kotimme ei ollut mitenkään uskonnollinen, pikemminkin päinvastoin, mutta jostakin syystä nukkumaan mennessä luettiin aina iltarukous: Levolle lasken luojani, armias ole suojani, sijaltain jos en nousisi, taivaaseen ota tykösi. Tämä oli merkillistä sikäli, että missään muussa yhteydessä ei uskonnosta tai jumalasta tai taivaasta tai Jeesuksesta puhuttu yhtään mitään. Iltarukous päättyi loppukevennykseen, jonka otsikko oli ”Mitä kivaa oli”. Tarkoitus varmaan oli, että päivä saataisiin päätetyksi jotenkin positiivisissa tunnelmissa, vaikkei siihen ehkä aina olisi ollut niin aihettakaan. Sitten piti keksiä jotain kivaa mitä oli ollut. Rima ei ollut korkealla, pienikin kiva kelpasi. Joskus kun olin väsymyksestä tai jostain muusta syystä iltahysterinen, sain päähäni keksiä ”mitä kivaa oli” -rimpsuun jotain vitsikästä ja nokkelaa. Jostakin syystä minun mielestäni tähän litaniaan kelpasi ”Mannerheimintie”: ”Mitä kivaa oli?” ”Kun... Mannerheimintie!” Isä ei tykännyt tästä yhtään, ei ymmärtänyt vitsiä, mikä ei ollut ihme kun ei

siinä mitään vitsiä ollutkaan. Isä rypisti otsaansa ja näytti vihaiselta, ja kauniiksi ajateltu rituaali loppui siihen kun se vain toivotti lakonisesti hyvää yötä ja sammutti minulta valon.

Mutta mummi kuunteli keinutuolissa radion aamu- ja iltahartaudet ja sunnuntain jumalanpalvelukset ja seurasi veisuuta virsikirjasta, muttei laulanut. Yhden kerran muistan, kun hän suurperheen voimin syömään ryhtyessämme sanoi aivan yllättäen, että jos nyt pantaisiin kaikki kädet ihan pieneksi hetkeksi ristiin. Katselimme toisiimme hämmentyneinä ja epävarmoina, mutta pantiin kädet sitten kiltisti pieneksi hetkeksi ristiin ja oltiin noin kymmenen sekuntia hiljaa. Ne olivat pitkiä sekunteja. Mitään ruokarukousta ei lausuttu. Tämä kaikki jäi minulle suureksi mysteeriksi. Oli kuin huoneessa olisi ollut läsnä jokin henki, jonka vain mummi kykeni havaitsemaan. Tilanne laukesi siihen, että isoisä veti kesken kaiken läskisoosiklöntin henkitorveen ja alkoi räkiä ja kakoa naama sinipunaisena. Häntä sitten hakattiin miesvoimin henkiin. ”Menikö umpisuoleen”, isä kysyi tilanteen rauhoituttua. Tästäkin jäi

sitten vuosiksi myytti, että jos jotain vetää väärään kurkkuun, se menee umpisuoleen.

Ei syntynyt käsitystä, että aikuiset olisivat sopineet keskenään mistään järjestelmällisestä uskonnollisesta kasvatuksesta. Isoisä kuunteli samassa keinutuolissa kuin mummi jumalanpalveluksiaan Outsiderin eli Aarne Haapakosken käsikirjoittamia Kalle-Kustaa Korkin ja Pekka Lipposen seikkailuja. Jompaakumpaa esitti Ossi Elstelä. Kesti vuosia tajuta, että Outsider oli englantia ja tarkoitti sivullista, ulkopuolista. Radion kuuluttajatkin äänsivät sen suomalaisittain outsideriksi eikä englannin autsaideriksi. Mummia ei saanut häiritä jumalanpalveluksen aikana eikä isoisää Kalle-Kustaa Korkin. Minulle ovat aina tarttuneet nimet hyvin mieleen, numerotkin. Jos kutsutte minua trivian kruunaamattomaksi kuninkaaksi, en nosta oikeusjuttua kunnianloukkauksesta.

IX

Neljäntoista linjalla ensin Naistenklinikalta ja sitten Tukholmankadulta Eiraan tai tarkemmin Laivurinkadun ja Merikadun kääntösilmukkaan ajoivat kaupungin ainoat johdinautot, jonkin aikaa myös ruuhkalinja 14 A, joka kääntyi takaisin jo Viiskulmassa Pursimiehenkadulta Fredalle. Opettelin Valmetin lentokonetehtaan Tampereella rakentamien johdinautojen eli trollibussien rekisterinumeroita ulkoa, AZ-52, AS-758, BV-213, AE-36. Opin huomaamaan eri bussiyksilöissä pieniä eroja, niissä oli omat ominaishajunsakin ja vinkuvat äänensä.

Lauttasaaresta ajettiin äidin kanssa hammaslääkəriin jonka nimi oli Liukko, sillä oli vastaanotto Kampintorilla Fredan ja Kampinkadun punatiilisessä kulmatalossa. Kampintorilla seiso i vielä vanha paloasema, vaikkei sitä enää paloasemana silloin käytetty. Hammaslääkärin vastaanottohuoneessa haisi voimakkaasti neilikkaöljy. En tiedä, oliko sen tarkoitus peittää muita hajuja vai käytettiinkö sitä kivunlievitykseen. En muista, että hampaitani olisi porattu tai rassattu.

Varmasti muistaisin, jos olisi. Ehkä olin siellä vain äidin moraalisena tukena.

Raitiovaunujen numeroissa oli paljon lisäkirjaimia poikkeusreittien merkiksi. Nyt niitä ei ole enää kuin yksi ainoa, Tallinnan terminaalin 6T, kun Katajanokan terminaaliin ajava 4T muuttui vanhaksi viitoseksi. 10S ja 4S kääntyivät aamu- ja iltaruuhkassa Havis Amandan silmukassa, 4V ajoi Vallilaan, 3B (Berghäll) ja 3T (Tölö) ajoivat pitkin Isoa Robaa, Eerikinkadulla ja Lapinlahdenkadulla näkyivätkin kiveyksessä vielä vanhan kuutoslinjan raiteiden paikat kun osasi katsoa, Kulosaarentielläkin.

Minut ilmoitettiin sitten seurakunnan lastentarhaan, kun olin kolmen ikäinen. Siitä koitui kolme piinallista muistoa, jotka ovat vaikuttaneet tähän päivään asti. Lastentarha oli Lauttasaaren kirkon seurakuntatalolla, ja sitä piti kaksi vakavaa naista. Lastentarhaan ja sieltä pois pääseminen oli pelottavaa, sillä jouduin kulkemaan Isokaaren talojen ja Myllykallion metsän välistä polkua pitkin, ja yhdessä talossa

– ehkä Isokaari yhdeksikössä – oli ilkeä iso tyttö, joka yritti aina estää läpikulkuni juoksemalla sivuittain kädet levällään edestakaisin kulkureittini poikki. Joskus hän päästi minut menemään kiusattuaan hetken, joskus minun piti paeta nurmikon yli kadun varteen ja kulkea tarhaan jalkakäytävää pitkin. Sinne ilkimys ei sentään tullut estämään kulkuani. Aina piti pelätä jotain, ellei muuta niin sitä ettei selviytynyt jostakin annetusta tehtävästä. Lastentarhassa piti leikata saksilla paperista jotakin viuhkamaista askarrusta niin, että paperiliuskat jäivät toisesta päästään kiinni toisiinsa kuin kampaviineri. En ymmärtänyt tätä, vaan leikkasin kaikki liuskat kokonaan irti toisistaan. Kun huomasin virheeni, hätäännyin niin, että leikkasin sormeeni haavan, josta valui yllättävän paljon verta. Sitä tippui pöydälle ja lattialle ja koko nähtävissä olevaan maailmaan. Lastentarhan täti joutui hakemaan laastaria ja oli vihainen. Toisella kerralla oli kova pissahätä, mutten kehdannut sanoa, että pitäisi päästä vessaan. Askartelimme taas värikkästä paperista jotakin joutavanpäivästä. Yhtäkkiä pissahätä helpotti, ja ajattelin, että ehkä tästä taas jotenkin selvittiin. Kun vilkaisin sattumalta lattialle tuolini alle, sinne oli parhaillaan

leviämässä iso lämmin lätäkkö, ja taas tuli sanomista ja poikkeusjärjestelyjä ja märät housuni pakattiin muovipussiin ja minun piti pukea päälleni jonkun joskus unohtamat isot siniset verryttelyhousut. Tämän kokemuksen mittaamaton nöyryytys ja nolous valoivat minuuteeni sokkelin, jonka päälle oli itsekunnioitusta vaikea rakentaa. Sitä ei helpottanut sekään, että isä oli tuonut Kauppahallista kotiin verisen paketin valaanlihaa, joka haisi paistinpannulla valaanlihalla ja oksetti.

X

Samassa kerroksessa meitä vastapäätä asuivat ruotsinkieliset pojat Stigu ja Gunnar. Heillä oli tapana syödä raakaa perunaa kuin omenaa. Kävelivät muina miehinä pihalla ja järsivät niitä raakoja kuorittuja perunoita. Takapihalla oli roskanpolttuuni, jossa paloi aina tuli ja johon kaikki roskat tyhjennettiin. Se kärysi ja haisi yötä päivää. Varmaan sellaiset uunit oli kaikissa taloissa. Välillä tuli puhtaanapitolaitoksen auto ja kaapi kuonat alaluukusta ulos ja vei mennessään. Lapsuuden maailma oli täynnä tuoksuja ja hajuja, hajuja varmaan enemmän. Petko Oy:n tankkiauto toi polttoöljyä, paskatykki imi ontosti potpottaen saostuskaivot aika ajoin tyhjiksi sieltä missä ei vielä ollut kunnallistekniikkaa, bussien pakokaasu oli mustaa ja tukahduttavaa, jos sattui tulilinjalle. Kaisaniemenkadun jyrkässä kuilussa leijui tyyninä päivinä paksu nokipilvi.

Kun Lauttasaaren vesitorni rakennettiin, leikimme

Lampisten lasten kanssa sen alla ja kuvittelimme, että se oli

maailman suurin kantarelli. Lampisen Timpu sanoi, että sillä oli niin pitkä jalka, että se muistutti enemmän ukonsientä kuin kantarellia, ja se oli myös harmaa kuten ukonsieni. Tämä teki minuun vaikutuksen, kun en ollut tiennyt ukonsienestä. Nyt sekin vesitorni on poissa, ja kadonneen ukonsienen alla leikkivät nyt toiset lapset, ja ehkä joku tietää heille kertoa että sellainenkin rakennelma siellä joskus oli ollut. Ukonsienen jalan ympärillä on myös rengas, jota vesitornissa ei ollut. Kun tulimme kotiin, äiti oli tehnyt Rex-kekseistä kakkua. Rex-kakku tehtiin niin, että keksien väliin sulatettiin taloussuklaata ja annettiin jähmettyä jääkaapissa harkoksi. Siitä jyystettiin leipäveitsellä siivuja, joita syötiin maidon kanssa. Se oli niin hyvää, että maku tulee melkein vieläkin suuhun.

XI

Esplanadilla Kauppatorin kohdalla kuului torvisoittoa ja rummunpauketta. Sanottiin, että se oli vahtiparaati. Poliisi pysäytti liikenteen siksi aikaa. Kauppatorin rannassa oli pieniä vesibusseja, joilla turisteja ajelutettiin. Luin, että yhden valkoisen vesibussin nimi oli Termi. Lapsi ottaa tietysti kaikki havaintonsa annettuna eikä osaa niitä epäillä. Ei ollut mitään ihmeellistä siinä, että vesibussilla oli tällainen nimi. Vasta myöhemmin kävi ilmi, että ei se ollut Termi, vaan Terhi. Tämä oli jonkinlainen pettymys, erikoinen ja harvinainen muuttuikin tavalliseksi. Näitä tapauksia sattui kaiken aikaa. Ehkä se on elämän syvä kulku, uusi ja jännittävä muuttuu pian vanhaksi ja tavanomaiseksi, vitsit käyvät kerralla vanhoiksi, oivallukset voipuvat väsyneiksi fraaseiksi.

Pimeällä vilkkui horisontissa Harmajan majakka, lähempänä Suomenlinnan kirkontornin H-morsetus, neljä lyhyttä Helsingin merkiksi. Muistissa Harmajan vilkkuva valo oli

punainen. Ehkä sekin oli lapsen mielikuvitusta. Äiti kutsui kesällä 1956 kuuntelemaan, kuinka pikkuveli tai sisko potki hänen mahassaan. Veli se sitten oli, mutta tätä ei tiedetty ennen ultraäänikuvauksia. Äiti makasi selällään vanhempien parivuoteessa vaalean päiväpeiton päällä, hänellä oli tummanharmaa vekkihame ja valkoinen paitapusero ja minun mielestäni täysin hänelle sopimattomat silmälasinkehykset, jotka suippenivat silmäkulmia kohti ja saivat aikaan kissapetomaisen vaikutelman, joka ei millään tavalla vastannut hänen persoonallisuuttaan eikä tuonut esille hänen vaatimatonta kauneuttaan. En tietenkään tohtinut sanoa tästä kaikesta mitään, kun ei minun siitä kuulunut sanoa. Veli tai sisko potki äidin mahassa, tai niin äiti väitti. Yhtä hyvin olisin voinut kuulla oman sydämeni tykytyksen. Veli syntyi lokakuun loppupäivinä, ja kohta Wulffin jouluikkunassa Mannerheimintien ja Bulevardin kulmassa seiso i kauhtunut joulupukki, joka nosti toista kättään ylös ja laski sen taas alas. Sitten tuli Stockmannin jouluikkuna Aleksin puolelle, siinä oli paljon enemmän liikkuvia virityksiä, tonttuja ja lahjapaketteja, lopulta ruuhka kävi niin pahaksi että siihen rakennettiin erityinen puinen

koroke jolle noustiin toisesta suunnasta ja laskeuduttiin alas toiseen suuntaan. Se koroke on siellä vieläkin. Ja kellojen kaupunki: Stockan kellon alla tavataan edelleen, Rautatieaseman tornin viisareista katsotaan aikaa vaikka digitaalikelloja on joka nurkalla, ja – tätä eivät kaikki tiedä – vanhan Linja-autoaseman savupiipun kyljessä oleva pelkistetty valkotaluinen kello oli paikoillaan jo kesällä 1939, kun mistään tulevien vuosien kauhuista ei ollut vielä aavistustakaan.

XII

Vanha satamarata kulki vielä silloin Töölönlahdelta
Rautatiekatujen välisessä kuilussa Kaivopuiston läpi
Eteläsatamaan ja Katajanokalle. Katolisen kirkon kohdalla
rata kulki lyhyen tunnelin läpi Itäisen Puistotien alitse,
Raatimiehenkadun päässä radan ylikulun kohdalle oli joku
aina piirtänyt hiekkaan ratapölkkyjen väliin ristin, se katosi
välillä mutta ilmestyi siihen aina uudestaan. Kuiskuteltiin,
että siinä kohtaa oli pikkutyttö kuollut tavarajunan alle
joskus takavuosina. Katajanokalla seisoivat vielä monta vanhaa
satamanosturia, junat kulkivat Kauppahallin seinän viertä
satama-altaiden kääntösiltaa pitkin Kauppatorin läpi
Suomenlinnan lautan odotushuoneen nurkan taitse
Katajanokan puolelle, siellä oli höyryvetureita varten vanha
vesiviskuri, johon veturit pysähtyivät ottamaan säiliöihinsä
täydennystä. Viskuri on nyt tilapäisesti viety pois
meriuimalan rakennustöiden ajaksi, mutta museon Tiina on
luvannut palauttaa sen takaisin entiselle paikalleen.
Kauppatorilla on vielä näkyvissä muutama metri vanhoja

ratakiskoja. Kevätauringossa 1974 ostin kioskista ruotsinkielisen iltapäivälehdessä Nya Pressenin viimeisen numeron ja istuin Kolera-altaan reunalla sitä selaamassa, punainen dieselveturi työnsi Katajanokalta mustia puurakenteisia tavaravaunuja Etelärantaan päin. Historia ei yleensä tunnu miltään sinä hetkenä kuin se tapahtuu, se saa merkityksensä vasta sitten kun sitä on kulunut vuosia, ehkä vuosikymmeniä, ja kun asiantuntijat ovat tunteneet asiaa riittävän monta kertaa television keskusteluohjelmissa, ja lopulta kaikki asettuu kyseenalaistamattomaan asentoonsa, joka ei enää järky ennen kuin taas järkkyy.

Rautatiet olivat silloin tärkeitä, paljon tärkeämpiä kuin nyt, vaikka ovat ne nytkin tärkeitä. Rautatiemuseo oli silloin osa Rautatieasemaa, sisäänkäynti oli Rautatientorin puolella, vahtimestarina oli univormussaan ystävällinen vanha setä, joka vaikutti kovin palvelualttiilta. Tämä saattoi johtua siitäkin, että museossa ei koskaan ollut ketään muita kuin me, minä ja räkkää äänekkäästi ryystävä pikkuveli ja näsäviisas serkku, joka asui Herttoniemessä Eränkävijäntorin lähellä, melkein yhtä näsäviisas kuin minä.

Eränkävijäntorin kauppakeskuksessa oli elokuvateatteri Herttua, mutta luulin aina että se tarkoitti että ”herkkua”. Lapsen mieli vääntää asiat sopivimpaan asentoon.

Rautatiemuseon seinällä oli Elisenvaaran aseman kyltti, joka kuulemma oli pelastettu sieltä viimeisenä turvaan 1944 kun suomalaiset luovuttivat risteysaseman välirauhassa Neuvostoliitolle. Vuoden 1962 jälkeen Rautatiemuseoon tuotiin hieno pienoisorautatie maisemineen, vaihteineen ja asemineen päivineen sen jälkeen, kun se oli kiertänyt Suomea suuressa juhlanjunassa Helsingin ja Hämeenlinnan rautatien rakentamisen satavuotismuistoksi. Kaupunki oli täynnä vanhoja puisia rautatieasemia ennen kun niitä oli alettu rakentaa tylsiksi sähköjunapysäkeiksi, Pasila oli vielä ruotsiksi Fredriksberg, rakennus säilyi kun Ilkka Taipale siirsi sen yli-inhimillisellä tahdonvoimalla Itä-Pasilan puolelle, Käpylän punainen mökki purettiin kauan sitten, Huopalahti ja Pitäjänmäki ovat edelleen pystyssä, Puistola ja Rekola ja Pukinmäki ovat kauan sitten kadonneet. Malmin hautausmaan asemarakennus, se jonka luo Harjun ruumishuoneella lastatut hautajaisjunat pysähtyivät, on edelleen pystyssä, mutta rautatie on jo vuosikymmenet sitten

purettu.

XIII

Historia oli aina ihan lähellä, vaikka se oli tavoittamattomissa. Salosen paappa kertoi Hietalahden kauppahallin ulkokahvilan pöydässä, että viereinen talo oli ainoa rakennus, joka oli tuhoutunut Helsingin pommituksissa perustuksiaan myöten kaksi eri kertaa: ensin talvisodan ensimmäisenä päivänä kun hälytyssireenien soidessa joukko ihmisiä oli pakkautunut Lönnrotin ja Abrahaminkadun nurkalla olevaan kahvilaan, ja yli kaksikymmentä oli kuollut talon romahtaessa päälle. Helmikuussa 1944 sama nurkka oli saanut uudelleen täysosuman ja tuhoutunut taas. Viereinen Teknillinen korkeakoulu oli saanut niin pahoja vaurioita, että sekin oli melkein luhistunut. Rakennuksen teräksiset tukipilarit olivat vääntyneet aivan luokille. Siitä on kuvia. Pomminsirpaleiden iskemiä näkyy yhä vanhan korkeakoulun sokkelissa, käykää vaikka katsomassa.

XIV

Muistot, kuvitelmat, unet, kertomukset, pelot, toiveet ja valehtelu sekoittuvat todellisuuteen niin, ettei kukaan tiedä miten asiat oikeasti tapahtuivat. Isokaarella Kaaren Baarin edessä autosta putosi vauhdissa kuljettajan puoleinen etuovi kadulle niin että rämisi ja ihmiset säpsähtivät katsomaan. Olen muistelevinani, että istuimme Romun Jukan ja Mutrun Hessun kanssa Kaaren Baarin ikkunapöydässä, tai jonkun muun kanssa ehkä juomassa pillillä Palmaa tai sitruunasuudaa ja seurasimme uteliaina tapausten kulkua. Kuljettaja pysäytti auton jalkakäytävän reunaan, kävi hakemassa oven kadulta ja raahasi sen tavarasäiliöön, jonka luukku ei enää sen jälkeen mahtunut kiinni. Hän kiipesi muina miehinä takaisin autoon ja ajoi tiehensä. Auto olisi ollut musta gangsterimallinen Citroen, joita näkyi ranskalaisissa elokuvissa. En tiedä onko tämä totta vai olenko kuvitellut tai keksinyt tämän, mutten oikein löydä mitään järkevää syytä, miksi olisi ehdoin tahdoin mitään tällaista keksinyt ja mitä tällaisella tarinalla olisin voittanut.

Näin siinäkin katsannossa, että mielikuvitukseni on aina ollut pitelemätön ja aika ajoin johdattanut minut turmeluksen ja hulluuden partaalle.

Mutta ne Stockmannin leluosaston kultakalat. Pyöreässä kivireunaisessa altaassa punaisia ja oransseja isoja kaloja, joita olen katsellut seitsemällä vuosikymmenellä, viimeksi viime viikolla. Jos jokin kokemus on seurannut elämääni alusta loppuun, ne ovat Stockmannin leluosaston kultakalat. Jos se nyt enää on mikään leluosasto. Stockmannin korkean keskihallin katosta roikkui merkillinen merkinantolaite, johon syttyi valopisteitä tietyssä muodostelmassa ja merkkikello soi, ja ilmeisesti tällä tavalla haluttiin välittää jokin viesti jollekulle henkilökunnan jäsenelle. Tämäkin asia jäi tuolloin selvittämättä, vanhemmatkaan eivät osanneet sitä selittää, ja nyt on päivä päivältä lähempänä se mahdollisuus, että tämäkin jää ikuisesti mysteeriksi varsinkin, kun koko laitosta on kovin vaikea ymmärrettävästi kuvata ilman valokuvia. Mutta muistan vielä, että Stockmannin hissejä ajoivat vakava tytöt, jotka käänsivät kahvasta ja julistivat ”neljäs – fjärde”. Ihminen on aika vanha, jos tällaisenkin vielä muistaa.

Helsingissä oli ennen maailmassa paljon enemmän tuoksujia kuin tänään. Minne ne ovat hävinneet? Hietalahdessa tuoksuivat Koffin panimon mallashöyryt, Vallilassa osuusliikkeen kahvipaahtimo, rautatieasemalla ja satamaradalla ratapölkkyjen kreosoottiterva, ja savun hajua oli joka paikassa, kivihiilen ja puun ja roskanpolttouunien hapanta ja kitkerää savua, ja autojen mustaa pakokaasua, jonka suodattamisesta ei kukaan mitään puhunut.

Tupakkaa poltettiin sumeilematta ja kyselemättä joka paikassa, käryäviä tumppeja tiputeltiin milloin minnekin, busseissa ja ratikoissa ei rahastaja varmaan sentään antanut polttaa. Jostain syystä ihmisillä ei ollut allergioitakaan, heinänuha oli ainoa yliherkkyys mistä koskaan puhuttiin, siis siitepölyallergia. Ei ollut mitään keliakiaa eikä laktoosi-intoleranssia, tai jos oli niin ne olivat jotain epämääräisiä happovaivoja joihin otettiin samariinia tai ruokasoodaa.

Skohan talo Kaivokadun ja Keskuskadun kulmasta purettiin helsinkiläisten elämästä yhtäkkiä jäljettömiin. Varmaan

tällekin hirmuteolle oli annettu jokin demokraattinen lupa, kuten Heimolan talon purkamiselle heti viimeisen elokuvaesityksen päätyttyä, vaikka siinä oli kokoontunut Suomen eduskuntakin ennen kuin Mussolini-tyylinen uusi eduskuntatalo saatiin valmiiksi parahiksi talonpoikaismarssia vastaanottamaan kesällä 1930. Yhtenä päivänä Skohan talo oli siinä, seuraavalla viikolla siinä ei ollut enää mitään, ja tilalle nousi uutta aikakautta julistava City-kortteli ”veistoksellisine” betonisine ajoramppeineen ja kaivonrenkaan puolikkaista muurattuine julmettuine julkisivumakkaroineen kuin uhmaten niitä rautatieaseman lyhtysankareita, jotka olivat minulle isä jumalat. Piti tottua siihen, että ruma oli kaunista ja kaunis rumaa. Viereisen uuden talon seinässä Seurahuoneeseen päin oli liikkuvia valomainoksia, ne näkyivät asemalaitureiltakin asemarakennuksen katon yli: NUMMI KIPPI, jossa kuorma-auton lava nousi ylös ja laskeutui taas alas, väsymättä ja niin kauan kuin sitä jaksoi katsoa.

XVI

Ruoholahti ja Kellosaari olivat täynnä matalia varastorakennuksia, monet niistä punaisia, niitä erotti toisistaan matalat punaiset lauta-aidat, Mechelininkadun puolelta katsoen siellä oli vuosia iso valkoinen kyltti jossa luki mustalla UDD. Toisessa kyltissä seiso i PUUKESKUS. Kahdeksikon ratikka ajoi Mechelininkadun sillan ja Salmisaaren päätesilmukan välillä yksiraiteista rataa, se oli kai koko kaupungin ainoa yksiraiteinen raitiotieosuus, vaunujen piti odottaa kummassakin päässä merkkiä että reitti on selvä, etteivät olisi joutuneet kohtaamaan keskellä yksiraiteista osuutta ja peruuttelemaan. Lähempänä Liekkihote l iä oli Kiviveistämö Forsman, josta loppua kohti katosi viimeinen n-kirjain pois sen näköisest i, että firman nimeä oli jostakin syystä katsottu tarpeelliseksi yhdellä konsonantilla lyhentää. Yksi tarina oli sekin, että kesäkuussa 1943 nimestään huolimatta suomalainen säveltäjä Ernest Pingoud oli tehnyt itsemurhan heittäytymällä Ruoholahden radalla tavarajunan alle.

Mutta joulupukki laskeutui helikopterilla Tallbergin koulun pihalle, kun olin neljän vanha. En ollut koskaan nähnyt helikopteria. En juuri nähnyt nytkään, kun väkeä oli niin mahdottomasti. Isä nosti minut harteilleen, että olisin nähnyt edes jotain. Kopterin roottorit pitivät hurjaa säksätystä, miehet häätivät katsojia kauemmas kopterin laskeutumisalueelta. Joulupukilla oli punainen puku ja iso valkoinen parta, jotka Coca-Cola oli keksinyt parikymmentä vuotta aikaisemmin maailman lasten iloksi, jotta kaikilla olisi hyvä tahto maan päällä.

Korkeasaaren vanha lautta lähti eläintarhaan Meritullintorilta, johon oli joskus pykätty sekavan, tilapäisen ja huteran näköinen laiturirakennelma. Siitä oli tietysti lyhin mahdollinen matka kaupungin puolelta Korkeasaareen. Kun Pohjoisranta rakennettiin 1980-luvulla edustuskelpoiseen kuntoon, Korkeasaaren lautan lähtöpaikka siirrettiin Kauppatorin puolelle, ja lauttakin jäi pois alkuperäisestä käytöstä ja siihen rakennettiin päälle baari ja terassikatos, ja se ajaa turistiristeilyjä pelkkänä muistona entisestään, ja

yhä harvemmaksi käymme mekin jotka enää muistavat, eikä meitäkään pian ole. Mutta minä kuitenkin muistan myös sen pyöreän, punaisella ja keltaisella maalatuilla kaiteilla suojatun korokkeen Mannerheimintien ja Simonkadun-Kaivokadun risteyksessä ja poliisin, joka valkeassa koppalakissaan, valkoisissa pitkävartisissa hansikkaissaan ja valkoisella patukalla, kimakka pilli hampaidensa välissä ohjasi autojen ja bussien ja ratikoiden tunkua yhdessä valtakunnan vilkkaimmista liikennesolmuista. Siinä vieressä vanha Forum oli harmaa, yksikerroksinen, tilapäisen näköinen rakennus Simonkadun kulmassa, mutta sen sisäpihalla oli pieni suihkulähde ja Viktor Janssonin veistos, jossa kala suihkutti suustaan vettä lammikkoon.

XVII

Lokakuussa 1957 soi iltahämärässä ovikello. Siellä oli naapurin Tuure, joka sanoi, että pitäisi tulla ulos pihalle katsomaan sputnikkia. En tiedä, miksi hän halusi tämän juuri meille sanoa. Ei hän muuten ollut meidän kanssamme missään tekemisissä. Ehkä hän oli soittanut kaikkia rapun ovikelloja. Olin kolmivuotias. Pihalle oli kerääntynyt muitakin ihmisiä. Oli aivan pimeää. Aikaisemmin syksyllä tai kesällä olin löytänyt pihanurmikon penkereestä maapähkinöitä. Eihän niitä kasva Suomessa, mutta nämä kasvoivat. Mullassa ohuiden, valkeiden juurien päässä oli ollut maapähkinöitä kuorineen. Olin myös nähnyt unta, että olin löytänyt pihaa tonkiessani kultakolikoita. Voi tietysti olla, että nämä tapaukset olivat menneet mielessäni sekaisin tai että kumpikaan ei ollut totta. Ehkä olin vain kuvitellut. Ehkä molemmat olivat olleet unta. Mutta muistan ne maapähkinät kuin ne olisivat nyt tässä. Ne ovat kulkeneet mukanani kuusikymmentä vuotta.

Taivaalla näkyi pieni tähti, joka liikkui verkkaisesti lännestä itään päin. Se oli sitten se Sputnik. Se lähetti piipittävää radiosignaalia, ja kuulin senkin selvästi. Tämäkin oli tietysti mahdotonta, mutta muutkin kuulivat sen. On mahdollista, että jollakulla katsojalla oli mukanaan radiovastaanotin, jonka kautta se signaali kuului. En tiedä. Ehkä kuvittelin senkin. Seurasimme pimeällä pihalla hiljaa sen pienen valopisteen vaellusta yli mustan taivaan. Näin siirtyi ihmiskunta avaruuslentojen aikakauteen Lauttasaaren Isollakaarella lokakuussa 1957.

XVIII

Lauttasaarelaisen lapsuuden suurin, ylittämättömin ja käsittämättömin mysteeri, jolle en ole tähän päivään keksinyt mitään järkeenkäypää luonnontieteellistä selitystä, tapahtui ilmeisesti kesällä 1958. Myllykallion laella, kasvot itäänpäin, työskenteli vanha kivenhakkaaja (vaikka kaikki aikuiset olivat lapsen mielessä tietysti vanhoja) siniharmaissa työhaalareissaan ja syvälle painetussa lippalakissaan. Ehkä hän teki jalkakäytävien reunakiviä, kun siihen aikaan Lauttasaassa rakennettiin niin paljon. Hänellä oli työmaalla alkeellinen kolmijalkainen nosturi, jonka avulla hän siirteli kivenjätkäleitä työn vaatimille sijoilleen. Itse työ tapahtui lekalla ja metallikiilalla, joiden tasainen kilkutus kuului jo kauas ennen kuin työmaa tuli sitä lähestyvien näkyville.

Kivenhakkaaja oli tietysti itsessäänkin mysteeri – miksi hän teki töitä yksin, ilman ketään apulaista raskaiden kivien siirtelyssä? Mutta varsinainen ihme oli tämä: yhtenä

helteisenä päivänä koltiaisjoukkomme vaelteli Myllykalliolla tekemisen puutteessa, kun vähän matkan päässä kivenhakkaajan työmaasta löysimme yllättäen maasta kuumuuttaan savuavan kiviröykkiön, kuin saunan kiukaan. Arvelimme röykkiötä ensin nuotion pohjaksi, mutta sen ympärillä ei ollut mitään tuhkaa, hiiliä eikä kekäleitä, mitä nyt vanhan nuotion pohjalla olisi odottanut näkevänsä. Syljeskellessämme kiviin, ne sihahtivat kuin löylyä olisi heitetty.

Kun arvoitus ei pikkupoikien päättelyllä selvinnyt, menimme kysymään asiaa vanhalta kivenhakkaajalta, joka kilkutteli kiilallaan muutaman kymmenen metrin päässä. Hän sanoi, että sama savuava kiviröykkiö oli ollut paikalla jo monta päivää ja ettei hänkään tiennyt, mistä se oli peräisin ja mikä luonnonilmiö sen oli saanut aikaan.

Tämä tarina päättyy tähän, en muista siitä muuta.

Muistaisin kyllä, jos ilmiölle olisi myöhemmin löytynyt jokin luonnollinen selitys.

XIX

Silloin Töölönlahti oli yksi suuri ratapiha ja myös käytöstä poistetun vanhan kaluston viimeinen leposija. Oransseja postivaunuja, valkoisia lumiauravaunuja, peräti yksi ensimmäisistä Ukko-Pekka -höyryvetureista vuodelta 1937 makasi ruosteisena nykyisen Kaupunginmuseon lähiraiteella. Nyt ei kaupunkiin saapuvista junista enää näe Eduskuntataloa, ei Kansallismuseota, ei edes Finlandia-taloa ellei osaa katsoa juuri oikealla sekunnilla. Radan ja kansallisten monumenttien väliin on noussut uuden vuosituhannen uusia monumentteja. Vasemmalla Kaisaniemen ravintolan katon läpi kasvaa sentään vielä sama vanha puu, vaikka Paasikiven aukion salava kaatui myrskyssä vuonna 2003. Kesällä 2015 iski salama myrsky-yönä Agricolan kirkon torniin, jonka kellot alkoivat tietokonevian takia tai ansiosta soida pimeässä kaatosateessa. Jokainen päivä tekee elämästämme yhä enemmän epävarmojen, häilyvien ja repaleisten muistojen satunnaista kokoelmaa, muut muistavat samat asiat toisin,

eikä luotettavaa tietoa ja tulkintaa ole hallussaan yhdelläkään sielulla – sillä kukaan ei ole yhtä epäluotettava todistaja kuin silminnäkiä. Ja kuinka suhteellista aika on, ja kuinka vinhaan se meitä vie: jos vuodesta 1954 Lauttasaaren Isollakaarella on nyt jouluna 2016 kuusikymmentäkaksi vuotta, samat kuusikymmentäkaksi vuotta siitä taaksepäin oli vuosi 1892, jolloin höyryvene Ajaxin ja siipiraslaiva J.L. Runebergin öisessä yhteentörmäyksessä 8. elokuuta Kruunuvuorenselällä kuoli 38 Ajaxin matkustajaa. Ja samana vuonna syntyivät runoilija Edith Södergran ja työväenliikkeen airut Martta Salmela-Järvinen, ja Kalevalasta kirjallisuushistorioitsijoiden mukaan vaikutteita saanut englantilainen professori ja satukirjailija J.R.R. Tolkien – puhumattakaan siitä mummistani, joka keinutuolissaan kuunteli jumalanpalveluksiaan. Ja kuudenkymmenen kahden vuoden kuluttua on vuosi 2078, ja junat kulkevat Kirkenesistä Helsingin ja Tallinnan kautta Berliiniin ja Pariisiin ja Roomaan, ja viisivuotiaat koltiaiset opettelevat uimaan Lauttasaaren Alaskan rannassa, Nahkahousut-saaren nimeä naureskellaan ja ihmetellään, ja Hevosenkälähti heijastaa

iäisen auringon valoa.